

**Фокіна І.В.,
к.е.н., старший науковий співробітник відділу
проблем перспективного розвитку ПЕК,
Інститут економіки промисловості НАН України (м. Донецьк)**

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА БАЗА РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ¹

Постановка проблеми. Інституціональні перетворення в Україні спрямовані на подолання державного монополізму і формування ринкового середовища. Інститути адміністративно-командної системи змінюють нові інститути ринкового типу. Інституціоналізація економічних відносин у ринкових умовах істотно підвищує значущість ефективно функціонуючої інфраструктури, зміст і темпи процесів формування якої мають відповідати економічним інтересам суб'єктів ринку і стійкому економічному зростанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками проблеми ринкової інфраструктури досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Бойчик [1], Л. Кутідзе [2], І. Морозова [4], О. Новосьолов [5], В. Підгірний [6], В. Маслак, О. Маслак, В. Жежуха [3], А. Ткач [8]. У працях цих авторів висвітлено питання економічної сутності ринкової інфраструктури, її становлення, розвитку та державного регулювання, інституціональні складові, їх вплив на економічне зростання виробництва. Дані публікації послужили основою для визначення елементів ринкової інфраструктури – питання, що потребує глибшого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – визначення змісту інституціональної бази ринкової інфраструктури на основі аналізу теоретико-методологічних положень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринкова інфраструктура є невід'ємною частиною економіки та її галузей і розглядається як сукупність усіх видів економічної діяльності, необхідних для доведення виробленої продукції, товарів, послуг, робіт до споживача. У загальновизнаному розумінні ринкова інфраструктура розглядається як система установ і організацій, що забезпечують вільний рух товарів та послуг на ринку [7].

В укрупненому вигляді ринкова інфраструктура включає:

- торговельні організації, що забезпечують потреби виробництва й активно на нього впливають – визначають його обсяги, випуск нової продукції тощо;
- біржову торгівлю, що дозволяє підвищити ефективність товарно-грошових відносин;
- банківську систему, тобто сукупність організацій, що забезпечують грошовий обіг між господарюючими суб'єктами в ринковій економіці;
- небанківські установи та організації, що працюють із коштами, але не мають статусу банків (страхові компанії, пенсійні фонди тощо).

Функціонування товарних ринків забезпечується мережею оптової та роздрібною торгівлі, включаючи біржове та позабіржове посередництво (організацію аукціонів, ярмарків), комунікаційне забезпечення (складське господарство, засоби транспорту), державні органи контролю якості та сертифікації, організації захисту прав споживачів. Ринки факторів виробництва обслуговуються фондовими біржами, банківськими та страховими компаніями, центрами зайнятості, державними органами земельного кадастру та ін. В інфраструктуру фінансових ринків входять фондові та валютні біржі, банки, посередницькі компанії (брокерські, дилерські), інституційні інвестори (фонди, компанії), аудиторські компанії, фінансові інституції тощо [9].

Як свідчить аналіз теоретико-методологічних положень, ринкова інфраструктура – це не просто сукупність підприємств, що забезпечують рух товарів від виробника до споживача. У своїй діяльності ці підприємства керуються певними правилами (законами, нормами, традиціями). Наприклад, автори роботи [3, с. 23-24] представляють сутність ринкової інфраструктури як сукупність галузей, видів діяльності, організаційно-правових та економічних відносин, що забезпечує функціонування, взаємодію і регулювання ланок економіки через інформаційні, фінансові та товарні потоки. Законодавство виступає нормоутворюючою ланкою сучасної ринкової інфраструктури, яка регулює функціонування ринкової економіки.

Разом з тим, у роботі О. Новосьолова наголошується, що необхідно розрізняти дві сторони ринкової інфраструктури. Одна має матеріально-речовинний зміст, економічний потенціал, що

¹ Дослідження виконано в рамках теми НДР «Розвиток інституційного середовища промислового виробництва з урахуванням галузевої специфіки» Інституту економіки промисловості НАН України.

створює умови функціонування системи ринків (складські будівлі та споруди, торгово-складське обладнання, будівлі тощо), тобто представляє собою систему підприємств і організацій, що забезпечують рух товарів і послуг на ринку. Інша сторона – це економічні відносини, що виникають у процесі діяльності суб'єктів ринку та спрямовані на створення умов товарно-грошового обігу [5, с. 170].

Крім того, Л. Кутідзе підкреслює, що ринкова інфраструктура є складною системою, яка включає безліч елементів. Складовою частиною є правова і регулююча інфраструктура, яка відображає роль інститутів як макроекономічної категорії та включає формальні й неформальні норми і правила, що регулюють ринкові відносини. Елементами ринкової інфраструктури також є підприємства та організації – агенти сфери обігу, що діють на основі цих правил [2].

На думку А. Ткача, саме існування взаємопов'язаної системи організацій, які обслуговують потоки товарів, послуг, грошей, цінних паперів, трудових ресурсів, переміщуваних у межах ринкової системи під дією ринкових стимулів, є інституційною ознакою ринкової інфраструктури. Правові норми, що регламентують відносини власності, найму на роботу тощо, а також організації, які забезпечують виконання законів, пропонується відносити до інституційної інфраструктури [8, с. 44].

Ринкова інфраструктура – це сукупність інституцій (організацій) та інститутів (норм), що забезпечують нормальне функціонування ринкової економіки. Вони розрізняються за своєю природою і призначенням. Ринкове середовище формують правові, фінансові, організаційні, інформаційні елементи інфраструктури. Вони мають державний і приватний характер та поділяються залежно від ринку, який обслуговують (рис. 1).

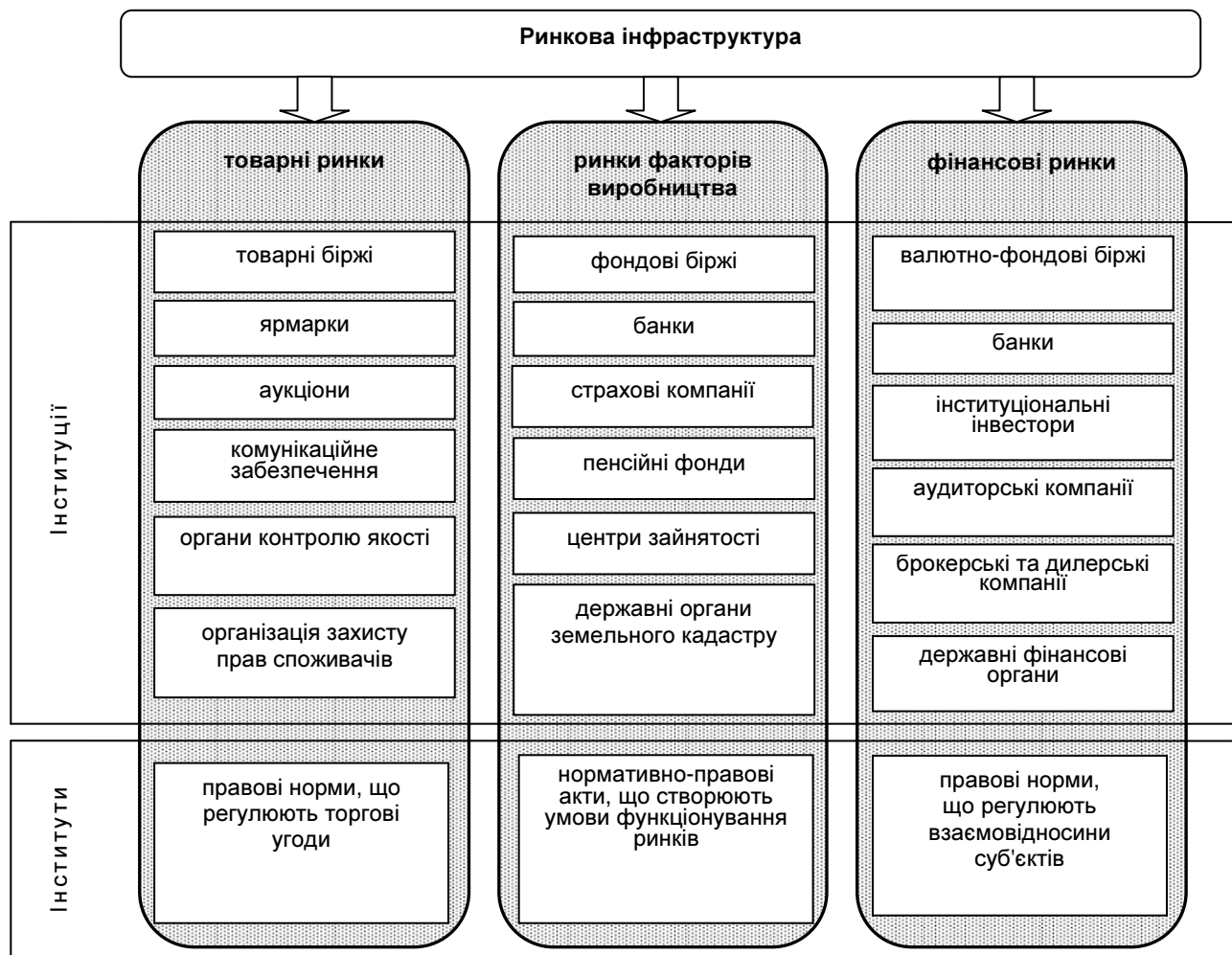

Рис. 1. Інституціональні елементи ринкової інфраструктури

Джерело : розроблено за [2; 3; 5; 9]

Кожен інституціональний елемент ринкової інфраструктури виконує певні функції. Ринкові інституції сприяють поліпшенню матеріально-технічного забезпечення та реалізації продукції підприємств, здійснюють консультування суб'єктів ринку, регулюють рух робочої сили. Інститути, у свою чергу, формують необхідні умови для ринкових відносин, регулюють здійснення маркетингового, інформаційного та рекламного обслуговування, забезпечують фінансову підтримку підприємств.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку про те, що ринкова інфраструктура – це не просто система певних підприємств – суб'єктів

господарювання, які сприяють просуванню товару на ринку. Ринкова інфраструктура об'єднує в єдиний господарський механізм економіку країни, утворюючи величезну кількість організацій, що виконують певні функції, а також включає сукупність організаційно-правових норм, які регулюють ринкові відносини.

Очевидно, що дослідження ринкової інфраструктури потребує системного підходу, який дозволить визначити, які її елементи є основними, які зв'язки і залежності між ними є найбільш суттєвими, а також виявити загальні тенденції, проблеми та протиріччя функціонування системи в цілому.

Бібліографічний список

1. Бойчик І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика / І. М. Бойчик // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 3(20). – С. 34-41.
2. Кутидзе Л. С. Институциональная составляющая рыночной инфраструктуры / Л. С. Кутидзе // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Економічна. – Донецьк : ДонНТУ, 2006. – Вип. 103-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://donntu.edu.ua>.
3. Маслак В. О. Ринкова інфраструктура та її вплив на економічне зростання виробництва: теоретичні та прикладні засади : [монографія] / Маслак В. О., Маслак О. О., Жежуха В. Й. – Львів : ІРД НАН України, 2010. – 204 с.
4. Морозова І. А. Государственное регулирование рыночной инфраструктуры / И. А. Морозова // Вестник ВолГУ. Сер. 3: Экономика. Экология. – 2006. – №10. – С. 23-28.
5. Новоселов А. С. Теория региональных рынков / А. С. Новоселов. – Ростов-на-Дону : Феникс; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2002. – 448 с.
6. Подгорный В. В. Проблемы развития рыночной инфраструктуры в Украине и пути их решения / В. В. Подгорный // Економічний простір. – 2009. – № 23/1. – С. 279-291.
7. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
8. Ткач А. Институціональні елементи ринкової інфраструктури / А. Ткач // Управління сучасним містом. – 2005. – № 1-2/1-6(17-18). – С. 43-50.
9. Экономический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://abc.informbureau.com/html/duiixiass_eiodanodoeooda.html. – Название с экрана.

Анотація

Проаналізовано останні теоретико-методологічні положення у сфері проблем становлення і розвитку ринкової інфраструктури. Досліджено її економічну сутність, яка полягає в забезпеченні процесу просування товару від виробника до споживача. Визначено основні елементи ринкової інфраструктури, що включають підприємства (організації), які забезпечують вільний рух товарів і послуг на ринку. Обґрунтовано необхідність віднесення до ринкової інфраструктури інститутів-норм, що регулюють ринкові відносини, які в сукупності з інституціями-організаціями утворюють її інституційну базу.

Ключові слова: ринкова інфраструктура, інституціональна база ринкової інфраструктури, інститути, інституції.

Аннотация

Проанализированы последние теоретико-методологические положения в области проблем становления и развития рыночной инфраструктуры. Исследована ее экономическая сущность, которая состоит в обеспечении процесса продвижения продукта от производителя к потребителю. Определены основные элементы рыночной инфраструктуры, включающие предприятия (организации), обеспечивающие свободное движение товаров и услуг на рынке. Обоснована необходимость отнесения к рыночной инфраструктуре институтов-норм, регулирующих рыночные взаимоотношения, которые в совокупности с институциями-организациями образуют ее институциональную базу.

Ключевые слова: рыночная инфраструктура, институциональная база рыночной инфраструктуры, институты, институции.

Annotation

Analyzed the latest theoretical and methodological problems of the human formation and development of market infrastructure. Investigated its economic nature, which is to ensure the process of promoting a product from the producer to the consumer. The basic elements of market infrastructure, which include enterprises (organizations) and ensure the free movement of goods and services in the market; have been defined. The necessity of reference to market infrastructure of institutes – norms, regulating market relations, which together with the institutions – organizations form its institutional framework, has been grounded.

Key words: market infrastructure, institutional framework of the market infrastructure, institutes, institutions.